

MYKOLA ZERKAL
Mykolaiv

**THE REPRESSION OF THE PEASANTS DURING
THE HOLODOMOR 1932–1933. IN NIKOLAEV:
THE FATE OF PEOPLE**

Explores another embodiment the direction of the Ukrainian people genocide by the communist totalitarian regime on the basis of criminal cases that justify the use of criminal penalties to the mass of the rural population in 1932–1933. This issue is covered in the context of ethnic genocide of the Ukrainian people and the state party by law enforcement agencies.

Key words: totalitarian system, the crime of genocide, famine, the party apparatus, the ideology of the peasantry.

НИКОЛАЙ ЗЕРКАЛЬ
г. Николаев

**РЕПРЕССИИ СОВЕТСКОЙ СИСТЕМЫ ПРОТИВ КРЕСТЬЯН
ВО ВРЕМЯ ГОЛОДОМОРА 1932–1933 гг. НА НИКОЛАЕВЩИНЕ:
СУДЬБЫ ЛЮДЕЙ**

В статье исследуется ещё одно направление воплощения политики геноцида украинского народа со стороны коммунистического тоталитарного режима на основании уголовных дел, которые обосновывали применение уголовных наказаний к массе сельского населения в 1932–1933 гг.

Данная проблема освещается в контексте политики этнического геноцида украинского народа государственными партийными и правоохранительными органами.

Ключевые слова: уголовное дело, тоталитарная система, коммунистический режим, преступление, геноцид, голодомор, партийный аппарат, идеология, крестьянство.

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2016

УДК 94 (100) «1916»

ВЛАДИСЛАВ ПАРХОМЕНКО
м. Миколаїв

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ МИКОЛАЄВА:
РІК 1916-й**

У статті на основі переважно періодики того періоду, висвітлюється суспільно-політичне життя м. Миколаєва в 1916 році. Увага акцентується на соціально-економічній кризі, зростанні дорожнечі, страйковому русі на заводі «Наваль», діяльності громадських благодійних організацій по наданню допомоги сім'ям запасних, біженцям, пораненим, в умовах військового часу.

Ключові слова: соціально-економічна криза, Миколаїв, дорожняча, благодійні організації, завод «Наваль».

Новий 1916-й рік жителі м. Миколаєва (Херсонська губ.) зустрічали з надією на переможне закінчення тривалої, виснажливої Великої війни. Після поразок 1915-го року, усім хотілося вірити газетним «військовим оглядам», що провіщали весняний наступ союзних армій на Німеччину, і звільнення нарешті Європи від ярма прусського милітаризму.

Напередодні війни в Миколаєві мешкали близько 105 тисяч осіб, у тому числі 78 тисяч

православних, 30 тисяч католиків, 20 тисяч іудеїв, близько 900 лютеран, більше 400 мусульман [1, 81]. З початком Першої світової зросла роль м. Миколаєва як центру військового суднобудування імперії. На заводах: «Наваль» (в 1916 р. працювало 13 тисяч 371 робітник) і «Руссуд» (в 1916 р. – 3900 осіб) будувалися лінкори, крейсера, серії есмінців і підводних човнів. Завдяки військовим замовленням ці підприємства значно розширили

своє виробництво. Так, на заводі «Наваль» побудовано 6 нових стапелів, продуктивність снарядної майстерні виросла в 10 разів, а кількість верстатів на заводі збільшилася на 70% [2, 196].

Враховуючи важливе стратегічне значення Миколаєва у військовому суднобудуванні, німецька розвідка виявляла зацікавленість до його верфей. Про це, наприклад, свідчить такий факт. 17 серпня 1916 р. був заарештований Макс Трегер, що мешкав у Миколаєві, 55 років, уродженець м. Двінська (суч. Даугавпілс, Латвія). За агентурними відомостями, у бесіді з пораненими місцевих лазаретів, Трегер «засуджував російський уряд і командний склад діючої армії». До війни підозрюваний 4 роки жил у Берліні, але з початком бойових дій був висланий з Німеччини, як підданий Російської імперії. Трегер приїхав в Миколаїв і намагався влаштуватися на один із суднобудівельних заводів. Підозру у слідства викликали наступні факти: відправка з Німеччини (а не інтернування) в Росію; проживання без сім'ї в незнайомому, але важливому у військовому відношенні Миколаєві; наявність значних грошових коштів, хоча він займався тільки дрібною торгівлею цигарками. Оскільки явного компромату під час слідства не виявили, М. Трегера звільнили з-під арешту, але вислали углиб Росії [3, 188–189].

У контексті боротьби з «внутрішнім» ворогом – німецьким «засиллям», в жовтні 1916 р., у власність міської управи перейшла дача колишнього німецького віце-консула А. Фрішена (у 1914 р. висланий з Миколаєва у Вятську губернію). Дача переобладнана в санаторій для поранених воїнів на 43 ліжка [4].

Мобілізація усього тилу на потреби війни в Росії розпочалася з великим запізненням лише в 1915 р. Саме тоді для координації роботи на оборону створюються Військово-промислові комітети (ВПК). На початок 1916 року в країні вже діяло 220 місцевих ВПК. І тепер, невеличкі підприємства, кустарні майстерні теж пристосовуються до обслуговування діючої армії.

1 липня 1915 р. подібний комітет засновується в Миколаєві, він координував виготовлення для армії двоколок, возів, армійських кухонь. У лютому 1916 р. замовлення на

1050 двоколок було успішно виконане в строк, що навіть викликало здивування в інтендантських кругах, і в місто прибула спеціальна комісія, яка переконалася в добросовісній роботі миколаївців. Влітку 1916 р. на виготовлені двоколок працювало 40 кустарних майстерень з 500-ми робітниками. Всього в Миколаєві «обозну роботу» для армії виконувало близько тисячі осіб [5].

Важлива роль в громадському житті країни належала, створеним на початку війни, Всеросійському земському і міському союзам. У Миколаєві головою Комітету Всеросійського союзу міст був О. Ф. Грачов, у 1916 р. в комітеті працювало 58 осіб [6, 52–53]. Всеросійський союз міст регулярно надавав Миколаївському комітету фінансову допомогу. Так, на початку року надійшло 2750 крб. на реабілітацію інвалідів війни, для їх навчання різним ремеслам створена майстерня в одному з учбових закладів міста [7]. Миколаївський комітет Всеросійського міського союзу також надавав допомогу і військовополоненим, збираючи для них кошти. Так, 9 серпня в комітет надійшов лист від полонених із «благаннями прислати їм чого-небудь їстівного, хоч би сухарів». Лист підписали І. Грюнвальд, Я. Панченко і Веремєнко, колишні рядові 254-го Миколаївського полку, що знаходились в таборі м. Цербста [8].

З відкриттям військових дій, перед суспільством, постало завдання матеріального забезпечення сімей захисників вітчизни. Товариство по наданню допомоги сім'ям запасних в Миколаєві створено вже 25 липня 1914 р. Воно збирало кошти для родин, які в результаті мобілізації залишилися без годувальників.

Найбільші надходження йшли від колективів суднобудівельних заводів. Так, Комітет робітників і службовців заводу «Наваль» в липні 1916 р. виділив: 13 тис. крб. сім'ям запасних, сиротам воїнів – тисячу крб., Миколаївському єврейському комітету допомоги біженцям – 500 крб., Латиському комітету допомоги біженцям – 200 крб., фонду допомоги інвалідам Другої вітчизняної війни – 100 крб. [9].

Останньою значною подією, що викликала активізацію збору пожертвувань для постраждалих та їх родин, стала загибель на Севастопольському рейді лінкора «Імператриця

Марія», побудованого в Миколаєві на заводі «Руссуд». За 5–7 листопада 1916 р. надійшло 2812 крб. Причому, учні комерційного училища зібрали 442 крб. [10].

18 вересня 1916 р. зважаючи на неолік фінансових коштів Миколаївський комітет піклування про біженців (створений в листопаді 1915 р., коли в місті опинилися більше 2 тисяч біженців із західних губерній) навіть прийняв рішення припинити видачу допомоги тим біженцям, які працюють на заводах або отримують пайки в якості сімей запасних [15, 19]. У 1916 р. єврейською общиною міста для 700 біженців-євреїв було зібрано 60229 крб. Щоправда, кількість людей, що здійснювали пожертвування, зменшилося за рік удвічі: 1915 р. – 2110 чол., в 1916 р. – 996 [11, 197].

Важлива роль в громадському житті міста в роки військового лихоліття належала також 95 учбовим закладам Миколаєва, які налічували 14 тис. учнів. Ще в травні 1915 р., представниками цих закладів створена Педагогічна комісія, яка надавала допомогу дітям із сімей запасних і біженців. Так, з 3 липня 1915 р. по 5 жовтня 1916 р. комісія виділила на учбо-ве приладдя, взуття, одяг дітям воїнів і біженців 4495 крб. [12]. Влітку для польських дітей-біженців відкрита школа з викладанням на рідній мові [13]. Проте матеріальне становище багатьох учнів залишалося важким. Так, «гостру нужду в одязі» потребували 495 дітей початкових училищ [14].

Надання допомоги пораненим і хворим воїнам покладалося на однойменний Комітет, який був організований на початку війни. Під його опікою знаходилося 17 миколаївських лазаретів. За самовіддану роботу в шпиталях у 1916 р., медики удостоювалися нагород. Так, М. Вікулов – молодший лікар Миколаївського флотського напівекіпажу нагороджений орденом Св. Станислава 3-го ст., П. Засухін – помічник головного лікаря Миколаївського морського шпиталю орденом Св. Володимира 3-го ст. [15 133, 136].

З початком війни розташовані в місті кадрові військові частини: 58-й піхотний Празький полк (15-а піхотна дивізія) і 7-й Донський козачий полк (6-а козака дивізія) – вирушають на фронт. З Празького полку виділені

також кадри для розгортання 254-го Миколаївського полку (64-а піхотна дивізія).

У 45-му запасному піхотному батальйоні (з 1916 р. – полк) готується поповнення для діючої армії. В місті також в цей період дислокуються козака сотня 7-го Донського полку, ополченська дружина, флотський напівекіпаж, понтонний батальйон, а після відкриття в 1916 р. нового Румунського фронту і зенітний підрозділ для захисту суднобудівельних заводів від можливої загрози повітряного нападу – «34-а окрема легка батарея для стрільби по повітряному флоту» [16, 20].

Миколаївці постійно очікували вістей від своїх близьких, що перебували в діючій армії, стежили за військовими подіями на фронті. Саме у кінці травня 1916 р. Празький полк брав участь в Брусилівському наступу, прорвавши австрійський фронт на Луцькому напрямі. Загроза втрати Ковеля – важливого залізничного вузла, змусила німецьке командування спішно перекинути резерви для закриття «луцької діри». І вже на початку червня 1916 р. німецька група генерала Лінзенгена почала контратаки, метою яких було зірвати подальший наступ російських військ. 10–19 червня Празький полк, що опинився на вістрі німецького удару, в цих запеклих боях був знекровлений ...

Червень 1916 р. виявився важким і для 254-го Миколаївського піхотного полку. У ніч на 20 червня в районі білоруського містечка Сморгонь, на позиції Миколаївського полку, німці здійснили газові атаки. В результаті Миколаївський полк зазнав великих втрат: отруєно газами 19 офіцерів і 1114 нижніх чинів, померло 147 чоловік [17].

На старому Миколаївському некрополі на сьогодні збереглися пам'ятники над могилами 20 загиблих миколаївців в роки Першої світової. Так, 19 серпня 1916 р. відбулося поховання 21-річного прапорщика П. Ф. Кашури, вихованець Миколаївського реального училища загинув смертю героя 3 липня 1916 р., під час прориву укріпленої позиції противника [18]. «Жертв війни» було багато і командир 45-го запасного полку повідомив міську управу, що на військовому кладовищі «вже залишилося дуже мало місця для поховання, чому й просить збільшити площу кладовища» [19].

Наступ Південно-Західного фронту відродив сподівання миколаївців на можливе завершення війни у цьому році. Преса провіщала швидке падіння Австро-Угорщині, підкреслювала скрутне продовольче становище в Німеччині. Але вже у серпні наступ припинився, і розпочалися безрезультатні кровопролитні бої на Ковельському напрямі. В суспільстві стали поширюватися песимістичні настрої про неможливість перемогти Німеччину, про недовіру до влади. Цю ситуацію посилювали труднощі з продовольством і зростанням цін. Буремне ХХ століття тільки починалося, і населення ще не звикло до дефіциту товарів і черг за ними.

Про проблему дорожнечі миколаївська преса стала писати ще з кінця 1915 р. Передусім, освітлювалися факти спекуляції, або, як її тоді називали, «мародерством тилу». Про подорожчання продуктів на місцевих ринках свідчать наступні дані: на початку 1916 р. фунт риби «бичків» коштував 12 коп., в липні – 25 коп., в жовтні – 40 коп., фунт вершкового масла відповідно 70 коп., 1 карбованець і 1 крб.70 коп.; десяток яєць на початок року – 35 коп., липень – 45 коп., жовтень – 75 коп.[20]. Тобто, ціни зросли протягом року на 200–300%.

Миколаївський градоначальник
(жовтень 1909–липень 1916 рр.)
О. І. Мязговський

Офіційно в дорожнечі влада звинувачувала перекупників, які за містом скуповували у селян продукти і потім перепродавали їх удвічі дорожче на ринку. Щоб запобігти цьому, поліцеймейстер Є. Підгорний, навіть, розпорядився відправляти за місто поліцейські роз'їзди [21]. Але ці заходи ситуацію не поліпшили.

Після численних скарг миколаївців на не якісне взуття, поліція оглянула 6 крамниць на базарі і встановила, що в них продавалися чевірки з картонною підошвою [22]. Економічні негаразди все більше викликали невдоволення й «середнього» класу населення, який раніше не проявляв соціальної активності, а відтепер критично ставився до правлячого режиму.

1 липня 1916 р. на засіданні міської управи йшлося про «цукровий голод». Місто потребувало 80 тисяч пудів цукру, а було виділено тільки 34 тисячі пудів. «Батьки міста» все частіше висловлювалися про необхідність введення продовольчих карток. І в жовтні 1916 року для населення виготовлено 45 тисяч карток на отримання цукру [15, 27].

Миколаївський градоначальник
(липень 1916–березень 1917 рр.)
А. Г. Покровський

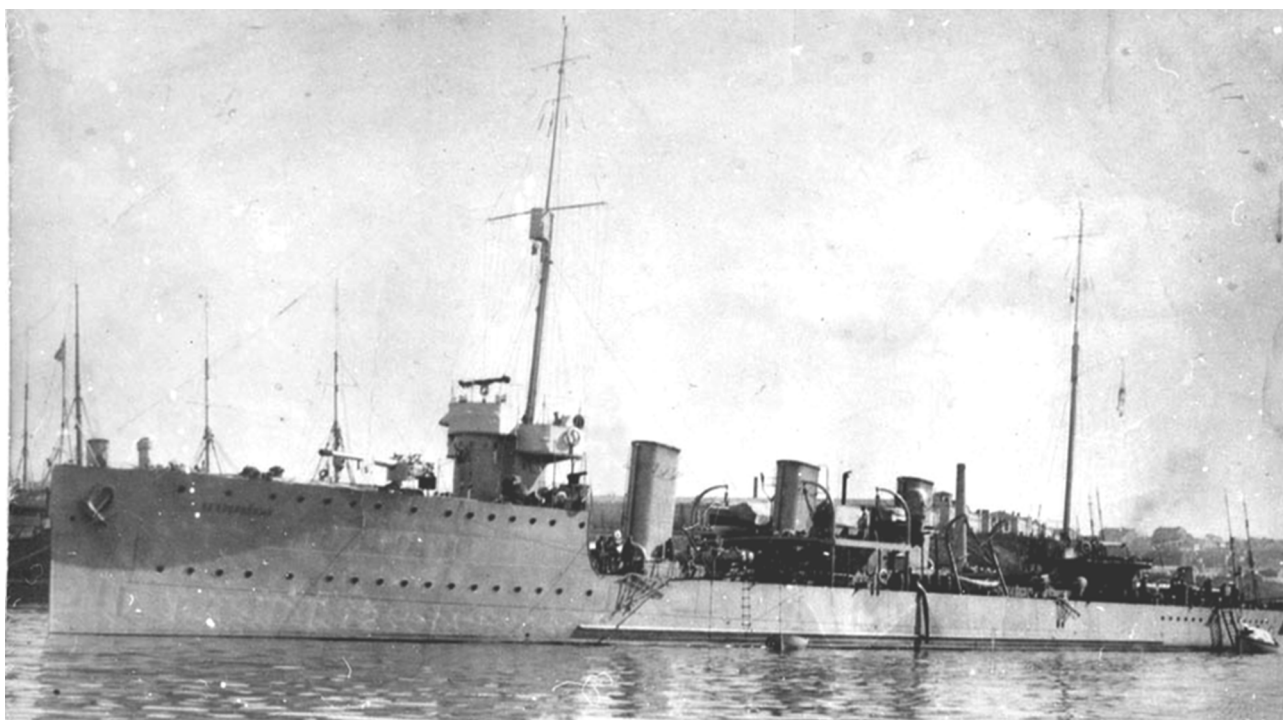
Дорожнеча життя, втома від довгої війни, мобілізації в армію, негативно позначилися на рівні життя робітників. У січні – лютому 1916 р. на суднобудівному заводі «Наваль» відбувся страйк, який охопив 12 тисяч осіб. Він мав економічні причини – робітники вимагали збільшення заробітної плати. Їх обурював той факт, що адміністрація та інженери отримують преміальні кошти при спусках нових кораблів, а потреби робітників ігноруються. Місцеві більшовики О. Скороходов, М. Гноєвенко та ін. закликали до загального страйку. Градоначальник О. Мязговський у своїй відозві до працівників заводу, обіцяв розібратися у вимогах страйкуючих і закликав припинити страйк, побічно спрямований «на користь і могутність німецького кайзера». Проте завод, за винятком снарядної майстерні, було зупинено на 2 місяці. Озлоблення страйкуючих зростало – за заклик відновити роботу був вбитий бригадир однієї з майстерень Воронов. За вказівкою адміністрації 6 тисяч робітників призвали до армії, але враховуючи нестачу кваліфікованих фахівців, через місяць більшість мобілізованих повернули на підприємство. Політичні ж вимоги під час страйку миколаївськими робітниками не висувалися [23, 149–157].

11 липня відбувся жіночий страйк. 300 робітниць вимагали збільшити поденну оплату, але адміністрація заводу їх клопотання відхилила [28, 133].

У кінці травня 1916 р. із-за нестачі чоловіків миколаївська міська управа дозволила приймати на посаду кондукторів трамваїв жінок. У березні та травні працівники трамвайного парку вимагали збільшення зарплатні. Через нестачу електроенергії на лінію виходили лише 22 вагони, а інші 20 простоювали в парку [15, 27]. У зв'язку з цим, управа заборонила їздити в переповнених трамваях військовим нижнім чинам.

Міська електростанція стала працювати з перебоями, але міністр шляхів сполучення О. Ф. Трепов пообіцяв відправити з Баку в Миколаїв для потреб електростанції 30 цистерн нафти [24].

Томливе позиційне сидіння в окопах, тривога за сім'ю, що залишились в тилу, стали фоном солдатських хвилювань в діючій армії, збільшенням випадків дезертирства. Подібні тенденції, нажаль, відображала і миколаївська преса. Так, лише за один день, під час облав, в різних районах міста поліцією і військовими патрулями 45-го запасного піхотного полку було затримано 44 чоловіка, які ухили-

Есмінець «Беспокойный»

лися від військової служби [25]. Подібні публікації в газетах, зрозуміло, не могли сприяти піднесенню патріотичних настроїв серед солдатських мас. Тому, уперше в Миколаєві, в урочистій обстановці з нагоди дня народження імператриці Марії Федорівни (матері Миколи II), 14 листопада градоначальник А. Г. Покровський (у липні змінив на цій посаді О. Мязговського), особисто вручив 20 георгіївських хрестів і медалей членам команди есмінця «Беспокойный» [26]. Есмінець, що здійснив у 1916 році 14 бойових походів для обстрілу турецького узбережжя та мінних постановок у берегів Болгарії, зазнав ушкоджень поблизу Констанци, і з вересня ремонтувався на верфі «Наваля». На миколаївському некрополі зберіглася могила матросів з цього есмінця М. Данилова та Р. Єрмоленко [14, с. 92–93].

У жовтні оголошено нову мобілізацію в армію ратників ополчення у віці 38–42 років. Численні «похоронки» з фронту, свідчили, що шансів у ополченців повернутися назад небагато. Мобілізованих обурювало те, що не відправляють воювати поліцейських, які відсиджуються в тилу.

У кінці року газетна поліцейська хроніка все частіше вказувала на зростання в місті крадіжок, процвітання самогоноваріння, поширення жебрацтва, збільшення на 63% в порівнянні з минулим роком дитячої злочинності [27]. Незважаючи на цензуру, місцеві газети передруковували із столичних видань подробиці вбивства Григорія Распутіна, і вказували на нове явище – довгі «хвости» у гасових крамниць в Миколаєві.

Отже, 1916 рік не приніс миколаївцям очікуваного переможного закінчення тривалої війни, а їх патріотичні настрої затьмарили соціально-економічні проблеми.

Список використаних джерел

1. Адресная и справочная книга всего Николаева на 1912 год. — Николаев : Издательство Д. А. Белого, 1911. — 94 с.

VLADYSLAV PARHOMENKO
Mykolaiv

SOCIAL AND POLITICAL LIFE IN MYKOLAIV: 1916

The article highlights the social and political life in Nikolayev in 1916 on the basis of main periodical publications of that period. Attention is focused on the socio-economic crisis, the growth of the high costs, the strike movement in the plant «Naval», the activity of public charitable organizations which assisted families of military discharged, refugees, and people who were wounded in wartime.

Key words: socio-economic crisis, Mykolaiv, high costs, charitable organizations, the plant «Naval».

2. Шацлло К. Из истории финансового капитала. Влияние первой мировой войны на развитие судостроительной промышленности Юга России / К. Шацлло // Первая мировая война 1914–1918. — М. : Наука, 1968. — С. 192—210.
3. Пархоменко В. А. Антинемецкая кампания на Николаевщине в годы Первой мировой войны / В. А. Пархоменко // Научный вестник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. — Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. — Вип. 3.30. Історичні науки. — С. 186—191.
4. Николаевская газета. — 1916. — 30 октября.
5. Николаевская газета. — 1916. — 24 июля.
6. Личный состав учреждений Всероссийского союза городов (на 1 февраля 1916 г.). — М. : Городская типография, 1916. — 89 с.
7. Трудовая газета. — 1916. — 3 января.
8. Николаевская газета. — 1916. — 10 августа.
9. Николаевская газета. — 1916. — 28 июля.
10. Николаевская газета. — 1916. — 8 ноября.
11. Шукин В., Павлюк А. Земляки. Очерки истории еврейской общины города Николаева (конец XVIII – начало XX вв.) / В. Шукин, А. Павлюк. — Николаев : Издательство Ирины Гудым, 2009. — 352 с.
12. Николаевская газета. — 1916. — 12 октября.
13. Николаевская газета. — 1916. — 6 июля.
14. Николаевская газета. — 1916. — 8 октября.
15. Пархоменко В., Губская Т. «Честью и кровью венчанные». Николаев. Первая мировая / В. Пархоменко, Т. Губская. — Николаев : Видавець І. Гудим, 2016. — 180 с.
16. Пархоменко В. Військові формування Центральної Ради та Гетьманату у Миколаєві (1917–1918 рр.) / В. Пархоменко // Воєнна історія. 2004. — № 1—3. — С. 18—27.
17. Пархоменко В. К столетию трагедии: 254-й Николаевский пехотный полк в боях у Сморгони в 1916 году // Вечерний Николаев. — 2016. — 8 октября. — С. 3.
18. Николаевская газета. — 1916. — 21 августа.
19. Николаевская газета. — 1916. — 27 июля.
20. Николаевская газета. — 1916. — 19 октября.
21. Николаевская газета. — 1916. — 6 августа.
22. Николаевская газета. — 1916. — 8 июля.
23. Отражения империалистической войны // Страницы борьбы. Сборник материалов по истории революционного движения в Николаеве. — Николаев : Типография Николаевского окрисполкома, 1923. — С. 147—157.
24. Николаевская газета. — 1916. — 9 августа.
25. Николаевская газета. — 1916. — 4 декабря.
26. Николаевская газета. — 1916. — 15 ноября.
27. Николаевская газета. — 1917. — 21 января.
28. Кац Р. Черноморский судостроительный (1898–1972) / Р. Кац, О. Златопольская, И. Смирнов. — Л. : Судостроение, 1973. — 355 с.

ВЛАДИСЛАВ ПАРХОМЕНКО
г. Николаев

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ НИКОЛАЕВА: ГОД 1916-й

В статье на основании преимущественно периодики того периода, освещается общественно-политическая жизнь г. Николаева в 1916 году. Внимание акцентируется на социально-экономическом кризисе, росте дороговизны, забастовочном движении на заводе «Наваль», деятельности общественных благотворительных организаций по оказанию помощи семьям запасных, беженцам, раненым, в условиях военного времени.

Ключевые слова: социально-экономический кризис, Николаев, дороговизна, благотворительные организации, завод «Наваль».

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2016

УДК 94 (477)

МАКСИМ ШТАБА

м. Миколаїв

maksim_shtaba@mail.ru

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ М. МИКОЛАЄВА В КІНЦІ ХІХ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті проаналізовано участь представників єврейської громади міста Миколаєва в роботі органів міського самоврядування наприкінці ХІХ на початку ХХ століття. Розглянуто політичні напрямки і рухи які були пріоритетними для представників єврейської громади міста, діяльність їх організацій та партій в Миколаєві в зазначений період, а також ставлення збоку російської влади до політичної діяльності євреїв в місті.

Ключові слова: євреї, сіоністські організації, Бунд, Поалей Цион, «Боротьба».

Актуальність зазначеної теми полягає в тому що єврейське населення в другій половині ХІХ на початку ХХ ст. в Миколаєві відіграло важливу роль в культурному та економічному житті міста. Однак в соціальному плані відносини до євреїв з боку влади та місцевого населення не завжди складались позитивно. У статті автор намагається розкрити питання політичної діяльності представників єврейської громади міста. Потрібно зазначити що, соціальні утиски представники зазначеної громади намагались вирішити в політичній площині. Основною проблемою дослідження є визначення причин, чому місцева влада з недовірою та насторогою ставилася до єврейських політичних поглядів та євреїв в цілому?

Дослідження регіональної історії національних меншин набули актуальності після здобуття Україною незалежності, не виключенням стали і дослідження історії єврейської громади міста Миколаєва.

Одною з перших спроб в дослідженні єврейської громади міста була публікація

Й. М. Шайкіна в 1998 р., але зазначена праця мала недоліки у вигляді недостатньої кількості джерел [12].

Значний внесок в розробку теми єврейського населення зробила Л. Л Левченко в своїх дослідженнях, вона акцентувала увагу на демографії євреїв Миколаєва, а також на відносинах зазначеної громади з Миколаївськими військовими губернаторами [8–10].

Дослідженням історії євреїв м. Миколаєва займались дослідники В. В. Щукін та А. М. Павлюк. Так, у 2009 р. вийшла праця «Земляки. Очерки истории еврейской общины города Николаева (конец XVIII – начало XX вв.)», в якій описані різні аспекти життя єврейської громади Миколаєва, розкрито правові положення євреїв в місті, та внесок євреїв в соціально-економічний розвиток міста Миколаєва з кінця ХVІІІ ст. по 1917 р. [13].

Вагомий внесок в дослідження історії єврейського населення Миколаєва зробили М. М. Шитюк, Н. О. Рижева, Є. Гриневич, Ф. Коган та ін.